

LOUIS ALTHUSSER

Felsefede Marksist Olmak

Çeviri: İSMET BİRKAN

♥ can
inceleme

LOUIS ALTHUSSER
FELSEFEDE
MARKSİST OLMAK

Être marxiste en philosophie, Louis Althusser

© 2015, Presses universitaires de France

© 2018, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Anatolialit Telif ve Tercümanlık Hizmetleri Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Haziran 2018, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Editör: Burçak Başpınar

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak fotoğrafı: © Herve Gloaguen / Gamma-Rapho / Getty Images

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-3699-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750736995

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

LOUIS ALTHUSSER
FELSEFEDE
MARKSİST OLMAK

İNCELEME

Fransızca aslından çeviren

İsmet Birkan

♥can

Louis Althusser'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Filozof Olmayanlar İçin Felsefeye Giriş, 2016

LOUIS ALTHUSSER, 1918'de Cezayir'de doğdu. İkinci Dünya Savaşı'nın başında Almanlara tutsak düşen Althusser, savaşın sonuna kadar özgürlüğüne kavuşamadı. 20 yaşından sonra aralıklarla depresyon geçirmeye başladı; tedavi gördüyse de rahatsızlığı sürdü. Paris'te Ecole Normale'de felsefe doçenti olarak görev yaptı. 30 yaşına kadar koyu bir Katolikti, daha sonra evleneceği Hélène Rytman'la tanıştıktan sonra Komünist Parti'ye üye oldu. *Marx İçin ve Kapital'i Okumak* adlı yapıtlarıyla kuşağının aydınlarını etkiledi, bunu Marksist felsefe üzerine başka çalışmaları izledi. Yapısalcılık, bilgi-kuramcılık ve Marksizm, Althusser'ci düşüncenin üç temel alanıydı. 1948'den beri birlikte yaşadığı Hélène Rytman'la 1976'da evlendi. 1980'in 18 Kasım'ında karısını boğarak öldürdü. Ruhsal dengesinin bozukluğu nedeniyle işlediği cinayet yüzünden yargılanmayan Althusser, yine uzun süre akıl hastanesinde gözetim altında kaldı. Özyaşamöyküsü olan *Gelecek Uzun Süre*'i 1990'da kalp krizi geçirmesi sonucunda ölene kadar yazmaya devam etti.

İSMET BİRKAN, Türkiye'de Gazi Eğitim Enstitüsü ve Fransa'da Sorbonne ve Toulouse üniversitelerinde Fransız dili, edebiyatı ve uygarlığı konularında öğrenim gördü. Daha sonra Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. 1992'den 2004'e kadar aynı üniversitenin Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde ve Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü'nde felsefe, estetik, sanat tarihi dallarında öğretim görevlisi olarak çalıştı. Halen çeviriyle uğraşiyor. Fransa Palmes Académiques nişanı sahibidir.

İçindekiler

Önsöz 17

FELSEFEDE MARKSİST OLMAK 37

Serimleme biçimi 49 halk düzeyinde 50

{ Felsefi dil
    ≠ sıradan dil 51
Kategoriler 52

{ Başlangıç 53
    Descartes
    (mutlak başlangıç) 54
    Hegel
    (mutlak başlangıç yok) 58
Köken / Son 59 ve 109

Öznesiz süreç 61 ve 65

{ Felsefi kurgu (idealist) 62
Mutlak hakikat 63

İdealizm / Materyalizm 63-64

Sorular / Problemler 67

(Bilim Felsefe) 67

{	Her bilimin (sınırlı) bir nesnesi var	68
	Kıta	69
{	Bilimin felsefe tarafından sömürülmesi	70
	Teorik düzenek (tanımlama)	74
	Deney	75
	Felsefenin nesnesi yoktur	77
	“Her şey”	79
	Taksinomi	
	(düzen)	82

Tez 84

Felsefi savaş 86

Müdahale 90

{	Doğruluk-Haklılık	93
	Bir duruma uydurma	94

Hakikat 98

Spinoza 98

{	Bilgi teorisi	99
	Özne/Nesne	100
{	Hakikat’in “ikileşme”si	101
	Garanti	102
	Her şey iyi	103
	Temel	106

{	Bilgi	111
	Pratik/Teorik	112
	İdealizm	112

{	Materyalist felsefe	114
{	Felsefe tarihi	115
{	Bilgi teorisinin çöküşü	117
{	Pozitivizm	120
{	Monizm	123
{	Yansıma	124
{	Paralelizm	125
{	Hegel	126
{	Marx	128
{	Pratiğin önceliği	129
{	Deney(im)/Kavram	130
{	Bilme süreci	132
	(ne özne ne son, ne özne ne nesne)	
{	Bilgi nesnesi	133
	(Spinoza/Marx)	
{	Ebediyet	137
	Gnoseolojiden ontolojiye	140
	Varlık	141
	Varoluş	(“bu böyle”) 142
	Yokluk	144
{	Marksist gnoseoloji ve ontoloji	
	SSCB	147
{	Dogmatizm	148
{	Düzen	
	(yuvarlak düzen)	149

	Kant	151		
	Rousseau	152		
	Hegel		Sınır	154
	Heidegger	156		
	Derrida		Marj	157
Özne	159			
Platon	163			
Aristoteles		(töz)	163	
		doğa	168	
		Tanrı	168	
		felsefi çember	171	
Stoacılar				
		(olgulardan yola çıkan yeni mantık)	174	
Epiküros (clinamen)	176			
Hukuki özne	180			
	Kant	183		
	Spinoza	(Tanrı)	185	
	Hegel	(negatifin işleyişi)	187	
	Marx	192		
Pratiğin teoriye göre önceliği	193			
Taraf seçmek	193			
Felsefi cephe	194			
Maddenin düşünceye göre önceliği	197			
Diyalektik				
	(diyalektiğin yasaları)	198		

Felsefenin felsefi olmayan	
bilimsel teorisi	202
Sınıf mücadelesi	203
Devlet	205
Gramsci (ideolojik aygıtlar / devletin ideolojik	
aygıtları)	206
İdeoloji	209
Egemen ideoloji	212

Bilim	215
Felsefe (kökeni)	216
(yırtığı) yamama	216
Felsefenin ideolojik (politik) işlevi	218
Platon	220
burjuva felsefesi	221
Sistem	224
Bilimadamlarının kendiliğinden felsefesi	225

Marksist materyalist felsefe 227
(Marksist felsefe yoktur)

Felsefenin yeni bir pratiği 231

EK

Louis Althusser, "Herkes Felsefe Yapabilir mi?" 237

G.M. Goshgarian, Nathalie Léger (IMEC, Çağdaş Yayıncılık Arşivi Enstitüsü genel müdürü) ile tüm ekibine ve François Bodaert, Maurice Caveing, Olivier Corpet, Jackie Épain, Christine Gardon, Isabelle Garo, Frank Georgi, Michael Heinrich, Kolja Lindner, François Matheron, Bruno Quélenec, Panagiotis Sotiris, Fabienne Trévisan, Laurie Tuller ve Maria Vlachou'ya teşekkürlerini sunar.

Önsöz

I

11 Haziran 1984'te Althusser, Meksikalı filozof Fernanda Navarro'ya, yayımlanmamış birçok çalışmasından birini okumasını tavsiye eder; Navarro 1988'de onun söyleşi şeklindeki son dönem felsefesine bir giriş yayımlayacaktır. "Felsefi bir elyazmasını sonuna kadar yeniden okudum", diye yazar Althusser, "tamamlanmamıştı ama yine de bana yeterince iyi göründü. Felsefenin mutlak başlangıcı ve Descartes'ın 'nedenlerin sırası' derken yaptığı 'aldatıcı hamle' söz konusu ediliyor. Onu okumuş muydun? Ben o yazıyı inkâr etmiyorum." Kendini aşağılama sanatında usta olan bir yazarın kaleminden, övgü değerinde bir öz-değerlendirme. Navarro havalara uçar: "Althusser bana 'filozof olmayanlar' için bir felsefe elkitabı gösterdi, 1976-1978'de yazılmış ama henüz basılmamış, projemde referans olarak istediğim gibi kullanabileceğim bir metin. Sevinç içinde onu okumaya, keşfetmeye, yalayıp yutmaya koyuldum."¹ Navarro, Althusser'in 1990'daki ölümünü 1980'de bir delilik nöbeti sırasında karısı Hélène Rytman'ı boğarak öldürdüğü trajik olaydan ayıran on yıl içinde yayımladığı tek metin olan *Filosofia y marxismo*'yu [Felsefe ve Marksizm] bu kılavuzlu keşfin ışığında meydana getirir.

Nisan 1994'te Fransızca olarak yayımlanan *Philosophie et marxisme* [Felsefe ve Marksizm] sonbaharda "Courant souterrain du matérialisme de rencontre"un [Rastlantısal Materyalizmin Yeraltı Akımı] da yayımlanmasıyla Althusser felsefesinin en son durumunun referans metninin giriş bölümünü teşkil edecektir.² Esas itiba-

1. F. Navarro, *Sur la philosophie*, "Giriş", Gallimard/NRF, Paris, 1994, s. 93, 22.

2. *Écrits philosophiques et politiques*, ed. F. Matheron, Cilt 1, Stock/Imec, Paris, 1994, s. 539-579.

ıyla 1982-1983'lerden kalma elyazmaları yığımından çıkarılan bu parça, Althusser'in son dönemi için o zamandan beri süregelen olağanüstü bir ilgi uyandırır.

Hesap mı tesadüf mü bilinmez, ama sondan bir önceki durumun örtülü kalmış olması –nitekim o döneme ait çok sayıda çalışma yayımlanmamıştır– herhalde ölümünden sonra gerçekleşen bu “yeniden doğuş”u kolaylaştırmıştır. Zira 1970'lerde Althusser'in “münasebetsiz” düşünceleri kendisine karşı amansız bir düşmanlık uyandırmaya devam etmekte ve bu durum kendisinin nerdeyse güncel olmadığına inanıldığı ölçüde bezgin bir küçümsemeye dönüşmektedir. Ona olumlu yaklaşan iyi niyetli yorumcular bile, ender istisnalar dışında, 1970'li yılların “hüsrana uğramış doktriner”den sadece Marksizmin bunalımını ilan eden –ve “Althusser için bir *Kehre*”nin habercisi oldukları söylenen (Antonio Negri)– bildirileri seçip almak suretiyle, “rastlantı felsefesi”nin öncüsünün bir tür “sağlık kordonu” ile çevrilmesine katkıda bulunmuşlardır. *Kehre*'den (dönüm noktası) önceki bu metinlerde bunalıma önerilen çözümlere gelince, hemen herkesin ortak kabulüyle, bunlar bir başka çağa ait şeyler sayılmaktadır.

İmdi, *Philosophie et marxisme* başlıklı metinde, son dönemdeki Althusser ile başka akla ziyan fikirlerle birlikte proletarya diktatörlüğünü savunmuş bir başka çağın Althusser'i arasına bu şekilde çekilen sınırı belirsizleştirecek şeyler vardır. Zira bu söyleşi aslında, büyük kısmıyla, 1960 ve 1970'lere ait Althusser metinlerinden yapılan alıntı veya özetlerden dokunmuş bir yamalı bohçadır. Sanki bunların yazarı son dönem felsefesinin göbeğindeki rastlantı/tesadüf [*rencontre*] kavramının, “birikim” [*accumulation*], “birleş(tir)im” [*combinaison*], “kavuşum” [*conjonction*], “konjonktür” [*conjoncture*], “işbirliği” [*concours*], “tesadüfi düğüm” [*nœud accidentel*] ve hatta “rastlaşma” [*rencontre*] gibi çeşitli adlar altında, düşüncesinin hemen her yerine yerleşmiş, sinmiş olduğuna işaret etmek istiyormuş gibidir. Althusser'vari dönüm noktasının, tabii böyle bir “dönüm noktası” olmuşsa, bir “geri dönüş” üzerinden gerçekleştiğine dair birçok göstergeden biri de budur.

Elbette bu terimlerin önceki metinlerinde basitçe var olması bunu [*kehre*'yi] kanıtlamaz. Rastlantı materyalizminin ya da şansa bağlı materyalizmin temel ilkesi, yeni bir yapının, –iç düzen ve anlamları bu terimlerin yer ve rollerinin değişimine bağlı olarak değişen– bir dizi ögenin bir araya toplanmasının öngörülemez sonucu olarak da sahneye çıkabileceği değil midir? Örneğin, bir üretim tarzı pekâlâ, “farklı ve bağımsız birer kökene” sahip, ancak “yapının ege-

menliğine girerek, *onun etkileri haline gelerek*, söz konusu yapıyı [...] oluşturacak şekilde” –meydana çıktıktan sonra saptanabilen– birleşilme yetenekleri de olan birtakım öğelerin “rastlaşmasının” sonucu olarak ortaya çıkabilir. Demek ki, “Althusser’in *kehre’si*” sorununu çözmek için, –yukarıdaki formülasyon sırasıyla Althusser ve Étienne Balibar’ın *Kapital’i Okumak* (1965) adlı kolektif esere¹ yaptıkları katkılardan çıkan– bu ilkenin ışığı altında, belli bir ânı yakalayıp tanılamak gerekir: Şansa bağlı materyalizmin çeşitli öğelerinin bir araya gelerek, sonucun kendi oluş sürecine geri dönüşüyle, bu yapının “etkilerini” oluşturacak şekilde (Althusser’in 1966’da “yoğurt tuttu”² derken kastedilen anlamda” olduğu gibi) “tuttuğu” an.

Bu öğelerden en azından biri, Epikuros’çu atomculuk, 1970’li yılların ortalarına kadar, yokluğuyla dikkat çeker. Söz konusu *Kehre* acaba Epikuros’çu düşünürlerde “şansa bağlı sapma” kavramının keşfedilmesiyle hızlanan bir “şansa bağlı sapma” tarafından mı başlatıldı? Bu akla gelebilir. Nitekim önceki on yılda Althusser, Epikuros ve Lucretius’la “*nispeten* tesadüfi birkaç ‘kısa karşılaşma’” yaşamıştı. Fakat bu “flörtler”in hiçbiri, altı ay sonra yayımlanan mektuptan aynen alırsak, “bir *füzyonun* [...] tıpasını açmaz”; bu mektubu Mart 1969’da bir hanım arkadaşına yazmıştı; aynı hanımdan, dediği anlamda “tutmamış” bir karşılaşmanın ardından, bu kez özel bir mektupta, “kendisine karşı olan tutku ve tutumuna [...] hâkim olmasını”³ istemek zorunda kalmıştı. Ancak Althusser’in Spinoza, Hegel ve Epikuros’ta “Marx’ın materyalizminin öncüllerini” keşfetmesi Haziran 1975’teki *Soutenance d’Amiens*’de [Amiens Savunması] ve Machiavelli ile Epikuros’un Marx’inkini önceleyen bir “anti-felsefe” yapmış iki filozof olarak anılıp kutlandıkları Mart 1976’daki Granada Konferansı’dır ki burada Bahçenin Bilgesinin [Epikuros] Ulm Sokağı düşünürünün [Althusser] nezdindeki şiddetli yükselişinin belirtileri seçilebilir. Peki, Althusser’vari “rastlaşma” teorisinin ilk şekliyle, tutma ânından sonra bu teorisinin atfedildiği, Epikuros’un Althusser’ci okumasının *füzyonlu* karşılaşması bize ne verir?

En azından, ya da belki olsa olsa, Althusser’in karşılaşma/rast-

1. *Lire le Capital* ed. É. Balibar, PUF, Paris, 1996, s. 46, 531-532.

2. “Trois notes sur la théorie des discours”, *Écrits sur la psychanalyse. Freud et Lacan*, ed. O. Corpet ve F. Matheron, Stock/Imec, Paris 1993, s. 143.

3. M.A. Macciocchi, *Lettere dall’interno del P.C.I. a Louis Althusser*, Milano, Feltrinelli, s. 344-345; L. Althusser, *Lettres à Hélène, 1947-1980*, ed. O. Corpet, Grasset/Imec, Paris, 2011, s. 539.

laşma teorisinin Epikuros'çu bir dile tercümesini, yanında da 1960'ların bazı kilit terimlerinin "rastlaşma" diline tercümesini verir. Örneğin, "geliştirilmiş olağanlık [*contingence*] kavramı"na "rastlaşma" dendiğini ve konjonktür teriminin de "kavuşma/birleşme tarzında da olsa yine 'rastlaşma'yı tekrarladığını" öğreniriz. Bu yeniden formülendirme veya adlandırmalar bir "şansa bağlı materyalizm" serimlemesinin ayrılmaz parçaları olurlar; okur, önceki yazılarla karşılaştırdıktan sonra, bu serimlemenin bir *Kehre*'ye mi, devam eden bir kesintiye mi, çizgisel bir evrime mi, yoksa basit bir tekrarlama mı atfedebileceğine karar verecektir.

Okur bu karşılaştırma işine "yeraltı akımı"na dalmadan da yaklaşabilir, zira bu yeniden tanımlamaları yapan rastlantısal materyalizm serimlemesi şu anda elinde tuttuğu kitabın 16. bölümünü oluşturmaktadır: Althusser'in 1984'te Meksikalı Eckermann'ına¹ tavsiye ettiği 1976 tarihli elyazısı. Bir dönüm noktası olan Althusser, eğer Epikuros'la karşılaşma onun gelişinin habercisiyse, bir başka çağın Althusser'idir. Marksist filozof, sanki bunu vurgulamak istemiş gibi, *Felsefede Marksist Olmak*'ın ilk versiyonunu, proletarya diktatörlüğü sorununu merkeze alan 200 sayfalık bir kitaba² son şeklini vermeden hemen önce, Temmuz 1976'da bitirmiştir.

II

Althusser'in şansa bağlı materyalizmi benimsediği tarih tartışma konusuysa da, en geç 8 Ekim 1957 tarihli anti-felsefeyle flörtü ve süregiden bu hikâyenin işleyişi tartışmasızdır. O gün Paris'te, Cercle ouvert çevresinin düzenlediği, "Herkes Felsefe Yapabilir mi?" konu başlığıyla duyurulan bir tartışma yer almaktadır. Çok geçmeden tartışma, Jean-François Revel'in denemesi "Filozoflar Neden Var?" ekseninde söz düellosuna dönüşür. Revel orada bilimle donanmış bir dünyanın, bir şey kaybetmeksizin, zaten çoktan beri kötü edebiyat olarak kınanmakta olan felsefeden vazgeçebileceğini savunmakta, bunun kanıtı olarak da Heidegger, Lacan, Sartre ve Merleau-Ponty gibi sahtekârların derin düşünce diye yutturmaya çalıştıkları anlaşılmaz laf salatasını göstermektedir. Karşılıklı görüşlerin serimlenmesinin ardından yapılan tartışmaya tribünden

1. Goethe'nin kırk cildi bulan toplu yapıtlarının yayımlanmasında ona asistanlık yapan Eckermann'a gönderme yapılıyor. (Y.N.)

2. "Les Vaches noires. Auto-interview" (yayımlanmamış).

FELSEFEDE
MARKSİST OLMAK

Gruşa'nın eşıği

Her Şey kendiliğinden oluverdi. Ama sizi de habersiz bırakmamak lazım. GeniŐ, serin bir ev vardı, bir de geniŐ bahçe, gece için, yani gece bastırınca kullanılacak. Yüksek otlar arasında rüzgâr hıŐırdıyor, pınarlarda sular Őırıldıyordu. Mevsim yazdı; filozof dostlar, yani herkes, tanınmıŐlar ve diğerleri, insan kokusunun ve sohbet arzusunun cazibesine kapılarak, ayla birlikte geliyorlardı; yapraklardan taze bir soluk fiŐkırıyordu. Terk edilmiŐ masaların üstünde meyveler ve diŐlerin altında çıtır çıtır eden çölün kumlarında çörekler vardı. Art arda geliyorlardı, ya da yan yana, ya da yapayalnız, henüz hayatta olanlar ölülerle birlikte, fakat kimin canlı kimin ölü olduğu asla bilinmeksizin. Sokrates'in Ően kahkahasına bakılarak, daha önce baldıran suyunu içmiŐ olup olmadığı, hakikatin sağanağı altında ürperen küçük Menon'un iki dik açısını, Descartes'in kozalak guddesini¹, Kant'ın Kopernik'ini bulmuŐ olup olmadığını, Marx'ın Hegel'i (ne kütle ama!) devirmiŐ, Bergson'un koni numarasını keŐfetmiŐ ve Wittgenstein'in diyecek bir Şey kalmayınca susmak gerektiği sonucuna varmıŐ olup olmadığını bilmenin imkânı yoktu. Hepsi oradaydılar: zamansız, yaŐsız, tarihsiz, geleceklerinin arkalarında mı önlerinde mi olduğu, onu bir çuval incir gibi

1. Fransızcası *glande pinéale*. Kozalağı andıran Őeklinden ötürü epifiz bezine verilen isim. (Y.N.)

sırtlarında mı yoksa, göğüslerini ve vicdanlarını dik tutmak için bir tepsi üstünde, önlerinde mi taşıdıkları bilinmeksizin... Düşüncenin, yani felsefenin –ki “ebedî”dir bilesiniz– ebediyeti içinde yaşayan iyi filozoflar olarak kendileri de onu o denli içlerinde yaşatıyorlar ki, her türlü geçmiş ve gelecek duygusunu yitirmişler, yani (Aziz) Augustinus’un pek iyi açıkladığı gibi, şimdiki zaman duygusunu. Hepsini her biriyle akran yapan o çağlar-karması kardeşlik buradan geliyor. Fikirlerin karmaşası içinde zamanların büyük karmaşası! Fikirlerdeki karşılıklı aşinalık o denli büyüktü ki, sık sık birbirlerinin yerine konuştukları veya sustukları oluyordu. Sürprizlerini bile avuçlarının içi gibi biliyorlardı. Yapılacak her şey zaten yapılmış, söylenecek her şey zaten söylenmiş olduğundan, her şey nasılsa öyleydi ve hiç durmadan tekrar tekrar yapılması ve söylenmesi gerekiyordu; eski bir fikirden daha yeni hiçbir şey, yeni bir fikirden daha eski hiçbir şey yoktu. Ebediyet işte! Gerçi biraz kadın kıtlığı vardı. “Doğa”yı her zaman cepte tutan Aristoteles, kadınların felsefe yapmaya pek elverişli olmadıklarını açıklıyordu. Yine de her meslekten kadınlar da davet edilmişti, Kant’ın homurdanmalarına kulak asılmadan ve MLF¹ beklemeden. Toplantı hızını almış gidiyor, gökte yıldızlar susuyordu.

Yavaş yavaş, karşılıklı söylenen sözlerin girdiği çığırın da yardımıyla, şöyle bir fikir belirmişti kafalarda: Niçin aramızda felsefe üstüne, doğaçlama, ölümlerle diriler arasında devasa bir fikir teatisine benzer bir düzenek kurmayalım? Böylece herkes eteğindeki taşı döker, bilinen bütün konum ve karşikonumlara rağmen hiç olmazsa her şeyi eksiksiz gözden geçirmiş olurduk; hem de, kim bilir belki, bütün bu hakikat retorüğini kazan-kepçe karıştırırken, onu sarsacak yeni bir şey de çıkabilirdi pekâlâ... Bu fikir de kendiliğinden geldi, her biri bunu doğru ucundan tuttuğunu düşündüğünden, herkes olur dedi, hatta Kant bile başkalarına felsefenin bir

1. Mouvement de libération des femmes: Kadın Özgürlük Hareketi. (Y.N.)

savaş alanı olduğunu söylerken, kurduğu ebedi barış planını kendine saklıyordu; yani her iki durumda da kazanan kendisiydi.

Evet, işte böyle yola çıkıldı. İlk akşam, beklenmedik bir anda bir yabancı, yüksek sesle, “Söz istiyorum!” diye bağıarak, herkesi ansızın yakaladı. Herkes sessizce yanındakine baktı. Görünüşe göre bu kimsenin aklına gelmemişti. Yabancı heyecanla talebini tekrarlayınca ve yanındakine: “Bu kadarı da fazla, Jakobener Kulübü’nde değiliz, değil mi ama?” diyen Kant hariç herkes de dilini yutmuş gibi susunca, adam da gittikçe daha ısrarlı biçimde devam edince, Sokrates can sıkıntısını bir kenara bırakarak adama sakın sakın karşılık verdiği duyuldu: “Söz mü dedin ahbab, ama onu istemene lüzum yok ki, işte zaten aldın bile (sessizlik). İstemeyi bırak da bu söz dediğin şeyin ne kadar acayip, dünyanın bütün av hayvanlarından ve bütün iktidarlarından ne kadar farklı bir şey olduğunu düşün. Almış olmak için onu istemek yetiyor! Hem sonra hangimiz ona sahibiz ki sana verebilelim?” Ve Sokrates böylece başladı numarasına “söz” üstüne, her zamanki gibi küçük küçük sorucuklarla: Ona sahip miyiz, onu veriyor muyuz, alıyor muyuz, tutuyor muyuz, yitiriyor muyuz, söz sesle aynı soydan mı, ses dille aynı soydan mı? vb... Tuzağa düşen Yabancı, soruları yanıtlamaya çalışırken asıl soracağı soru güme gidiyordu; ve doğal olarak hepsi çabucak geliverdi: Hakikat ve hata, gerçek ve yalan, vaat ve ihanet; ve yine doğal olarak Kant da “yalan söyleme hakkı” üstüne kendi lafını araya sıkıştırmanın yolunu buldu. Sokrates insana işte bu tür ıvır zıvır sorular musallat edecek bir adamdır: Ağzını açması yeter, karşısındakinin kendininkini kapaması ve düşünmesi veya konuşup hakikati doğurtması için. Buna “dialog” denir. Başkalarının yerine konuşmak da bir konuşma tarzıdır, sanki onlar “sözü almış” gibi. Sonuç: Yabancı sesini kesmişti. Fakat oturum başkanı olmadan düşünmek bağı terletmişti hazırunu.

“Bir” üstüne de büyük bir oturum yapılmış, orada Parmenides (anlatacağı hikâyeleri zaten herkes biliyordu, ancak

çok yaşlı olduğu ve biraz da sayıkladığı için, desin bakalım diyeceğini diye izin verilmişti) birinci sınıf bir diskur geçmişti. Fakat Spinoza, Hegel, Marx ve Freud'un bunu "yemedikleri" hissediliyordu, o hınzır Hume da cabası. Ancak havada çok fazla saygı ve Platon'un karışmış olduğu o eski baba katilliği (insanın filozof olmak için, babasını felsefede öldürmesi gerekir: Vay anam! Ama hiç başarılı olduğu olmuş mudur acaba?) hikâyesi vardı, öyle ki olay daha çok bir anma törenine dönmüştü. Felsefede bile bazen susmayı bilmek lazımdır.

Buna karşılık, köle konusunda, Aristoteles ile Platon sıkı bir tartışmaya girmişlerdi: Kölenin akli var mıydı, yoksa, konuşma yeteneğine sahip bir hayvan olarak, "doğası itibarıyla" akıldan yoksun muydu? Bazı vakalarda bunun tartışılabileceğini kabul eden Aristoteles, *Menon*'u öne sürerek, bunun tartışılamayacağını savunan Platon'u köşeye kısırmıştı: Peki, o genç ve güzel kölen ne oluyor? Ona pekâlâ bol bol akıl veriyordun, değil mi? Sanki Euclides'ti mübarek! Ve üstünlüğüne güvenen Aristoteles doğal olarak sözü, köleye ihtiyaç duyulmayacağı zira "mekiklerin kendi kendine yürüyeceği" geleceğe getirip bağlamıştı. Yaptığı etkiden emin olarak bakışlarıyla Marx'ı aradı, ama Marx orada değildi: Yine bir toplantı, bu kez o lanet Enternasyonal, üstelik uzakta, ta Londra'da!

Kafanızı allak bullak edecek olağanüstü bir oturma da yapıldı; orada Muhterem Peder Malebranche, ki hayatında Tanrı'nın varlığından, şanından ve inayetinden –yani her şeyden– başka bir konudan söz etmemiş olduğunu sanıyordu, Mercier de la Rivière ve fizyokrat dostlarının ağzından işitti: Kendisi asla bir teolog değil, fakat ekonomi politikte onların akıl fikir hocasıydı, çünkü dünyanın yasalarla yönetildiğini ve bu yasaların en genel ve en basit, kısacası en "ekonomik" ve en "rantabl" yasalar olduğunu söylemeye cüret etmişti; çünkü ekonomik düşünmeyi, Tanrı'nın dünyayı yönetmek için, her mal sahibi gibi, en iyi ortakçıyı, en iyi kâhıyayı, yani Saint Michel'i, işe almış olduğunu kanıtlamaya kadar vardırıyordu. Muhterem Peder, Jaurès'in daha sonra

Felsefe hiçbir şekilde masum değildir. Bütün bu parlak ve ince düşüncelerin ufkunda beliren dünyası, onun reel dünyası, insanların ve kavgalarının dünyasıdır: sınıf mücadelesinin dünyası.

Felsefede Marksist Olmak, Althusser'in 1975'te kaleme aldığı 26 kısa bölümden ve Jean-François Revel'in polemik tarzı bir metnine cevaben yazdığı ek bir parçadan oluşuyor. Başlığın da yansıttığı üzere, tartışmanın merkezinde felsefe ile Marksizm arasındaki ilişki yer alıyor. Ara duraklarda ise Althusser'in başka metinlerinde de sıklıkla ele aldığı alt başlıklar; tarihsel gelişim çizgisi içinde felsefenin ne olduğu, bilgi-iktidar bağıntısı, idealist felsefenin yüzyıllardır süren tekeline karşı materyalist felsefeyi savunmanın gerekliliği, bir siyasal mücadele alanı olarak bilgi üretiminin tanımlanması, felsefecinin sınıf savaşı açısından önemi gibi can alıcı temalar var.

Filozof Olmayanlar İçin Felsefeye Giriş'te olduğu gibi *Felsefede Marksist Olmak*'ta da her zamanki ilgi çekici anlatımı, çarpıcı örnekleri, yer yer kışkırtıcı, şiddetli tartışmalara yol açan üslubuyla Althusser, kendi durduğu yerden "baş aşağı gözüken felsefeyi ayakları üzerine çevirmeyi" deniyor...

